

Polítiques de suport a les famílies

Resum executiu

Col·lecció Estudis i Informes. Número 52

POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

INFORME

aprovat pel Ple del Consell de Treball, Econòmic i Social en la sessió ordinària del dia 17 de desembre del 2018.

Ponents

Pepi Garcia

Director

Xavier Riudor

Gestora

Eva Mas

Autors

Cristina Boada

Eva Mas

Eva Miñarro

Xavier Riudor

Suport tècnic

Núria Olmedo

Membres del grup de treball

Yésika Aguilar

Anna Albareda

Gemma Cairó

Antònia Pascual

Itziar Ruedas

Aida Ruiz

Lorena Torró

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya

Barcelona, 2018

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència Creative Commons del tipus reconeixement d'autoria, usos no comercials i sense obra derivada. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. Podeu consultar un resum dels termes de la llicència a:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

© Generalitat de Catalunya
Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya
Diputació, 284
08009 Barcelona
Tel. 93 270 17 80
Adreça Internet: ctesc.gencat.cat

A/e: ctesc@gencat.cat

ISBN: 978-84-393-9817-2 (obra completa)

Imatges:

Fotos de Pixabay.com-CCO 1.0 Universal
Foto de personas creada per pressfoto - www.freepik.es
Foto de niños creada per jcomp - www.freepik.es
Foto de libro creada per freepik - www.freepik.es
Foto de corazón creada per freepik - www.freepik.es
Foto de invitación creada per freepik - www.freepik.es
Foto de personas creada per bearfotos - www.freepik.es
Foto de fondo creada per prostooleh - www.freepik.es
Vector d'infografia creat per freepik - www.freepik.es

Barcelona, desembre de 2018

1. RESUM EXECUTIU

La importància de la família resta palesa en les dades del Cens del 2011 on s'evidencia que el 87,7% de la població resident a Catalunya viu en un nucli familiar. Segons aquestes dades, no hi ha dubte del protagonisme de la família en la nostra societat, però ràpidament sorgeixen algunes preguntes: Què s'entén per família en l'actualitat? Ha canviat el seu perfil en els darrers anys? Davant de la situació actual, com ha de ser el disseny, la gestió i l'execució de les polítiques de suport a les famílies per millorar les seves condicions de vida? Quins són els instruments més adients per dur-les a terme?

El present Informe pretén donar algunes respostes a aquestes preguntes mitjançant l'estudi de les dades demogràfiques i socials a l'entorn de les famílies, l'anàlisi conceptual de les polítiques desenvolupades en països del nostre entorn i de la comparativa dels instruments concrets emprats en aquestes polítiques, tant a Europa com a Catalunya. Finalment, un cop sistematitzades les evidències i les consideracions extretes de les compareixences de persones expertes en les matèries relacionades amb la família que van tenir lloc a la seu del CTESC, es presenten un conjunt de consideracions i recomanacions per al disseny i desenvolupament de les polítiques de suport a les famílies.

1.1. PRINCIPALS CONCLUSIONS

A continuació es descriuen breument les matèries analitzades i s'exposen alguns aspectes rellevants que han emergit en els diferents capítols que integren l'Informe.

El concepte de famílies, tipologies, causes del canvi i cicle vital familiar

El primer repte que sorgeix en l'Informe és la delimitació del què s'entén per família. Segons la Declaració Universal dels drets humans es defineix la família com l'element natural, universal i fonamental de la societat que té dret a la protecció de la societat i de l'Estat (DUDH art. 16.3). Però, el concepte de família ha canviat molt en les darreres dècades, de tal forma que si bé històricament es fa referència a aquestes unitats de convivència en singular, la família, en l'actualitat es tendeix a parlar més en la seva accepció plural, les famílies o les estructures familiars.

La conceptualització de les estructures familiars no és una tasca fàcil ja que depèn de moltes variables com ara del moment històric, geogràfic i social sobre el qual es treballi la definició del terme família. A més, cal tenir present que hi ha diverses accepcions en funció de si es fa des d'un enfocament biològic, sociològic, antropològic, jurídic, demogràfic, etc.

Amb tot, tal com es posa de manifest en el text en moltes d'aquestes teories s'aprecien alguns aspectes recurrents. Alguns d'ells com són l'existència d'un lligam parentiu (sanguini o d'afinitat), la residència comuna i un mínim nombre de membres (dues persones) suposen un punt de partida per delimitar la morfologia de les famílies en l'actualitat. Però, aquest punt de partida no garanteix una única tipologia ja que només partint d'aquests tres trets bàsics el ventall de possibilitats de les estructures familiars és molt ampli, tal com s'observa en la següent figura. Davant d'aquesta circumstància, per fer una aproximació a les diferents tipologies, en l'Informe es descriuen els principals trets de les famílies en funció del nombre de persones adultes a la llar.

Alhora, l'estudi de l'evolució de la morfologia familiar ens ofereix una visió dels canvis recents a la nostra societat. Així, la concepció de família com a nucli social, composta per un pare, una mare i els fills/es, ja no té la hegemonia absoluta que havia gaudit en el passat. Avui, el ventall de les estructures familiars s'amplia. Algunes de les causes que ha propiciat aquest canvi estan relacionades amb l'afebliment de les formacions familiars clàssiques (nuclear i extensa), l'envelliment poblacional, els efectes de la incorporació de les dones al mercat de treball, les conseqüències de l'emigració cap a entorns urbans, les dificultats d'emancipació, l'increment de les ruptures conjugals, la influència de la desinstitucionalització de la família i els canvis socials en la percepció de com han de ser les famílies.

FIGURA 1. Tipologia de les estructures familiars segons la variable relacional

Font: elaboració pròpia.

En aquesta pluralitat familiar, no sempre és fàcil diferenciar de quina estructura familiar es tracta perquè sovint hi ha trets comuns en elles o s'interrelacionen, sense oblidar que les persones poden constituir estructures familiars diverses al llarg de la seva vida. Les famílies transiten per diferents etapes al llarg del seu cicle de vida (com ara la formació, la consolidació, l'expansió o l'envelliment) i experimenten canvis constants en la seva funció i composició. Amb tot, aquestes etapes no tenen perquè ser seqüencials i tampoc cal que les famílies passin per totes elles.

Les estructures familiars a Catalunya. Situació actual i tendències

Una vegada fet aquest repàs pel marc teòric i conceptual, l'Informe cerca conèixer la seva situació actual i l'evolució recent per tal d'esbrinar quins són, o seran, els principals reptes de les polítiques de suport a les famílies.

Amb aquest objectiu, es fa una revisió de les principals dades demogràfiques relacionades amb les famílies (nupcialitat, natalitat, ruptures), dels factors que impacten en la seva evolució (emancipació, corresponsabilitat familiar, ocupació i conciliació, envelliment poblacional, atenció a la dependència i pobresa a les llars), del paper social i la protecció social que se'ls hi dedica i, per acabar, de la percepció de la societat sobre les famílies.

A continuació es destaquen algunes de les principals dades recollides a l'Informe, malgrat que també en el text s'ha posat de manifest la dificultat per obtenir algunes estadístiques sobre determinats aspectes en relació a les famílies, com ara les ruptures de les parelles de fet o el pagament de les custòdies, entre d'altres.

- El 71,6% de les llars tenen un nucli familiar com a mínim. El 58,3% de les llars amb un únic nucli són de parelles (el 34,5% parelles amb infants i 23,8% sense) i l'11,5% són monomarentals-monoparentals (9,2% i 2,3%, respectivament) (2016).
- La taxa de nupcialitat catalana decreix de 5,1 matrimonis per cada 1.000 habitants l'any 2000 fins els 3,6 matrimonis el 2016. Paral·lelament, en el conjunt de l'Estat espanyol augmenta la població que conviu en parella d'unió consensuada entre 2001 i 2011, el 195,8%, i els progenitors/res que conviuen amb almenys un infant, en 34,4%.
- L'edat mitjana al naixement del primer fill/a és de 31 anys a Catalunya (2017), mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en 32,2 anys. En darrers 30 anys ambdues s'han endarrerit 4 anys. Entre el 25-30% de les dones nascudes en la segona meitat dels anys 70 no seran mares.
- La dràstica caiguda de la fecunditat. En l'actualitat el promig de fills/es per dona se situa en 1,36 fills/es, mentre que en els anys 70 se situava en 2,72 fills/es.
- L'any 2016, el 52,6% de la població de 25 a 29 anys catalana viu en les llars parentals, el 60,5% a Espanya i el 38,6% a UE-28. L'edat mitjana d'emancipació a Espanya són els 29,4 anys, mentre que UE-28 són els 26,1 anys, xifra per sobre de països com Suècia (20,7), Alemanya (23,7) o UK (24,3).
- El 98% de les prestacions de maternitat (part del dret de les quals es pot cedir a la parella), el 92,8% de les excedències per cura d'infants i el 82,5% de les excedències per cura d'altres familiars són gaudides per les dones. (2017). També, el temps de dedicació a la cura familiar i de la llar en les dones supera en quasi dues hores al dels homes, en tant que elles dediquen 4:15 hores i ells 2:35 hores. (2011).
- La bretxa de gènere en la taxa d'ocupació de la població 16-64 anys és de 8,2 punts, ja que la taxa és del 73,2% pels homes i del 65,0% per les dones (2T 2018). Les taxes d'atur dels dos sexes són similars (11% homes i 12% dones).
- L'esperança de vida en néixer és de 86,3 anys per a les dones i 80,3 per als homes (1 any i 2 anys més, respectivament, que fa una dècada), mentre que l'esperança de vida lliure de discapacitat és de 72,1 anys i 70,4 anys, respectivament (2016). Les cohorts d'edats de 65 anys i més concentren l'any 2017 el 18,5% de la població total (17,3% l'any 2000).
- El 2017 hi ha 551.440 persones a Catalunya que pateixen alguna discapacitat en grau superior al 33%. El pes relatiu de les persones amb discapacitat augmenta progressivament, el 2001 eren el 4,2% de la població i el 2017 el 7,3%.
- A Catalunya hi ha 1.472,3 milers de persones en risc de pobresa, situació que és equivalent al 20% de la població (ECV2017). Les taxes més elevades de risc de pobresa són per a les persones que viuen en famílies monoparentals (35,3% de la població d'aquestes llars) i en les llars unipersonals (27,6%). Per edats, el risc de pobresa és més acusat en els infants menors de 16 anys, amb una taxa del 28,5% de la població.
- El percentatge del PIB destinat a les prestacions familiars és del 0,8% a Catalunya i de l'1,3% a Espanya. Aquestes xifres se situen força allunyades del 2,4% del PIB que es destina a la UE-28 (2014).
- El 87,5% de la població català percep la família com molt important en la seva vida, per al 12% és bastant important (2014). Només el 0,5% la considera poc o gens important.

El disseny de les polítiques de suport a les famílies

L'aproximació del focus a quines polítiques cal desenvolupar per assolir els reptes plantejats estadísticament parteix de la pregunta sobre com es defineixen les polítiques de suport a les famílies.

Val a dir que no hi ha una definició unívoca, atès que, entre altres causes, les dificultats que pot experimentar una família no estan sempre vinculades al fet de viure en família. En aquest sentit, les necessitats poden envair altres àmbits del benestar, com la salut, l'habitatge, la justícia o els afers socials, però

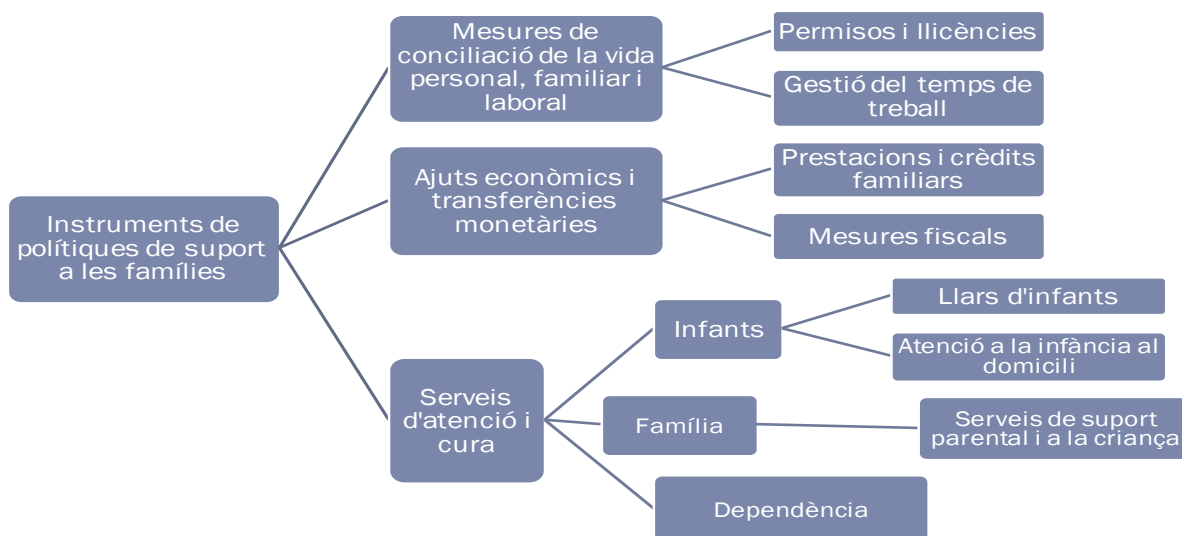
afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les seves problemàtiques es produeix en l'àmbit familiar.

Per fer una primera aproximació al seu disseny de forma més teòrica, l'Informe repassa conceptualment les diferents polítiques de suport a les famílies desenvolupades a Europa. Dins d'aquestes, destaquen una sèrie de trets als quals tendeixen a convergir com són el caràcter universal, la concepció preventiva, l'esperit d'afavorir les condicions de benestar necessàries perquè les famílies puguin tenir el nombre de fills/es que desitgen, així com augmentar la corresponsabilitat entre homes i dones en les tasques domèstiques i de cura.

A sensu contrari, es constata l'existència de trets diferencials entre els països, la qual cosa va lligada al fet que tota política de suport a les famílies vehicula opcions polítiques a favor d'un determinat sistema. En aquest sentit, podem trobar bàsicament tres models: el socialdemòcrata, el corporatiu i el liberal. El primer és el que ha anat més lluny en el disseny de les polítiques amb caràcter universal i amb una elevada intervenció de l'Estat. En els altres dos models l'Estat és molt poc intervencionista, si bé en el model corporatiu la família assumeix totes les tasques i, en canvi, en el model liberal el grau de mercantilització és més elevat.

Amb la voluntat de centrar l'objecte d'anàlisi, en aquest Informe s'han descrit les principals polítiques i els seus instruments, mitjançant una classificació en tres grups: les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral; els ajuts econòmics i les transferències monetàries i, per acabar, els serveis d'atenció i cura.

FIGURA 2. Instruments de les polítiques de suport a les famílies

Polítiques de suport a les famílies a Europa i a Catalunya

Tot seguit s'analitzen, en base a aquests tres grups, els instruments concrets de les polítiques de suport a les famílies, tant a Europa com a Catalunya. D'aquesta anàlisi, que es desagrega en dos capítols independents en l'Informe dotats d'explicacions, taules i gràfics més detallats i exhaustius, es desprenen algunes conclusions i idees rellevants que s'enumeren a continuació conjuntament.

1. En el primer bloc d'anàlisi es constata que l'equilibri entre la vida personal, familiar i laboral millora si es donen, entre d'altres, unes condicions de treball determinades, com ara l'existència de permisos i llicències per motius familiars i una gestió del temps de treball adient. Per tant, en relació amb les

mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, i sota el paraigües d'aquestes dues tipologies de mesures, en l'Informe s'aprecien els següents aspectes significatius.

- A Europa:

- ▲ Quant al desenvolupament de **permisos i llicències**, els països nòrdics són el referent en l'àmbit de les polítiques de criaça parental gràcies a permisos parentals d'una durada que permet conciliar la vida personal, familiar i laboral, ben retribuïts –amb el 70-80% del salari de mitjana- i amb una àmplia flexibilitat a l'hora de gaudir-los. De fet, diversos estats del Nord d'Europa han deixat enrere la separació entre permisos de maternitat, paternitat i parental i els han unificat en un de sol per atendre els infants en condicions d'igualtat i corresponsabilitat. És el cas de Suècia i Noruega amb permisos parentals mixtos que combinen un dret individual i intransferible –ambdós progenitors tenen dret a la mateixa durada i retribució del permís- amb un de familiar –els progenitors se'l poden repartir entre ells com vulguin- que incentiva les famílies a beneficiar-se'n. En contraposició està el model de permís parental individual i intransferible de l'Estat espanyol, amb molts dies de permís, les excedències, però amb pocs retribuïts, els de maternitat i paternitat.

En l'àmbit de l'atenció a les persones dependents i grans, pocs estats europeus han desenvolupat mesures de conciliació, tret d'Alemanya, Àustria i Bèlgica, amb permisos que permeten atendre adequadament les obligacions familiars i laborals. Destaca el suport a l'atenció a la dependència al llarg de la vida d'Alemanya, amb dies de permís retribuït finançats pel sistema públic que assegura l'atenció a la dependència.

- ▲ Quant a la **gestió del temps de treball**, concretament a la reducció horària de la jornada laboral i la flexibilitat del temps de treball, sobresurten dos estats: els Països Baixos i Portugal. D'una banda, els progenitors gaudeixen d'una àmplia flexibilitat per adaptar els permisos parentals als Països Baixos; a més, la plantilla té dret a augmentar, reduir o ajustar la jornada laboral a les seves necessitats i a treballar des de casa. De l'altra, Portugal ha reconegut el dret a sol·licitar un horari de treball flexible, el treball a temps parcial o el teletreball en determinades circumstàncies.

- A Catalunya

- ▲ Pel que fa al desenvolupament de **permisos i llicències** s'observa que en el marc català es tradueixen sobretot en prestacions familiars en temps (maternitat, paternitat, permisos per altres causes i excedències) que deriven de preceptes legals, objecte de millora d'alguns aspectes a través de la negociació col·lectiva. A més, cal tenir present que el sector privat i el sector públic estan subjectes a regulacions diferents i, tot i que el darrer és més avançat en alguns aspectes, encara estem lluny dels països d'Europa que es poden considerar referents en matèria de polítiques de suport a les famílies.

El nostre sistema de permisos es caracteritza per reconèixer un elevat grau de protecció jurídica front l'acomiadament, un elevat grau de flexibilitat en les possibilitats d'ús, una bona protecció econòmica durant les primeres setmanes de vida del nadó a través de serveis ben remunerats però una compensació econòmica escassa dels permisos de durada més llarga, que són les excedències. Aquest sistema afavoreix que només s'acullin als permisos les persones més ben situades en el mercat de treball i que, per tant, no tinguin caràcter universal.

A més, l'ampliació als homes del dret als permisos de paternitat ha estat molt gradual. A partir de l'any 2007 es persegueix explícitament fomentar la implicació dels homes en la cura i les tasques domèstiques mitjançant la creació d'un permís de paternitat individual i intransferible, que actualment ja té una durada de 5 setmanes.

ha sofert diverses modificacions, entre les quals destaca la determinació de la unitat de tributació. Encara en el moment actual, només els matrimonis tenen la possibilitat d'optar entre la tributació de manera conjunta o individuals, la qual cosa pot anar en detriment d'algunes de les noves estructures familiars i, tal com afirmen alguns autors, la modalitat de declaració conjunta podria penalitzar el segon perceptor que generalment és la dona i, per tant, fomentar la desigualtat de gènere.

Pel que fa a la tributació en si, actualment existeix un mínim personal i familiar, deduïble de la base imposable, amb l'objectiu de quantificar aquella part de la renda que es considera que no ha de tributar pel fet de destinar-se a les necessitats bàsiques personals i familiars de la persona contribuent. Darrerament s'han introduït algunes novetats a través de la Llei de Presupostos que suposen una millora. D'entre aquestes, cal fer menció d'una nova deducció per la custòdia de fills menors de 3 anys en llars d'infants o centres autoritzats i d'una ampliació de les deduccions per família nombrosa, tot i que a partir del quart fill. Cal assenyalar també que, en relació amb les prestacions per maternitat percebudes per la Seguretat Social, el Tribunal Suprem ha dictat recentment una sentència que estableix que estan exemptes de l'IRPF.

3. Els **serveis d'atenció i cura** redueixen el cost d'oportunitat que representen aquestes funcions d'atenció, especialment per a les dones, i afavoreixen la participació laboral. La provisió de serveis d'atenció i cura s'adreça preferentment a tres col·lectius: a la infància, a la família i a les persones en situació de dependència.

- A Europa

- ▲ La majoria de països europeus desenvolupen un model universal de serveis d'atenció i cura.
- ▲ Quant als **serveis d'atenció a la infància** resalta Dinamarca, tant pel percentatge del PIB destinat (1,3%), com pels infants que accedeixen a llars d'infants i atenció al domicili (86%), i la satisfacció amb l'accés i l'ús dels serveis de places públiques (94%). Xifra que destaca en comparació amb la satisfacció de les llars espanyoles amb l'accés (12,3%), que al·leguen les dificultats de finançament com a principal motiu per no usar els serveis d'atenció i cura a la infància. Dinamarca també destaca per l'estàndard de qualitat pedagògica del personal que atén els infants i la funció compensadora i igualadora de l'oferta del servei públic. Tanmateix, cal valorar positivament, l'atenció a la infància al domicili amb un estàndard de qualitat de Navarra, País Basc i Galícia.
- ▲ Quant als **serveis de suport parental i a la criança**, és a dir, els programes dirigits als progenitors per millorar les capacitats parentals en l'àmbit de la criança, l'educació i la salut dels infants, sobresurten els dels països anglosaxons (Regne Unit i Irlanda), per l'objectiu de reduir el risc de les famílies i la pobresa infantil, així com els de França, per l'acció conjunta, família i escola, amb implicació dels progenitors.
- ▲ Quant a la **dependència, o l'atenció i cura de llarga durada**, un risc social en augment que afecta la família, especialment les dones i, que cal protegir mitjançant serveis d'atenció de llarga durada de qualitat, les diferències entre països són significatives, tant en la despesa com en la cobertura del dret. Així, els països nòrdics i els centrals són els que destinen més percentatge del PIB a l'atenció de llarga durada (Noruega, Països Baixos i Alemanya), però també els que cobreixen més persones en situació de dependència sobre la població total (Finlàndia i Bèlgica). Destaquen tres programes públics d'atenció de llarga durada, l'institucional dels Països Baixos, finançat amb impostos i contribucions a la seguretat social i, els d'atenció al domicili danès i alemany.

- A Catalunya
  - ▲ Pel que fa als **serveis d'atenció a la infància**, l'instrument principal són les llars d'infants o les escoles bressol que a Catalunya tenen un esperit bàsicament educatiu, tot i que també està contrastat que l'assistència dels infants a aquests centres produeix una millora del seu desenvolupament emocional, i redueix les desigualtats en funció de l'origen socioeconòmic de les famílies. Les reduccions pressupostàries que ha patit la Generalitat durant la darrera crisi econòmica han repercutit en el finançament de les llars d'infants, la qual cosa ha suposat l'obligació de les famílies a contribuir econòmicament en major mesura per gaudir d'aquest servei. A Catalunya, però, cal constatar que hi ha un debat obert sobre si cal continuar l'escolarització dels infants de 0-3 anys o bé si la situació òptima per als infants, sobretot durant el seu primer any de vida, és la criança per part dels progenitors o familiars més propers. Com a alternativa a aquesta segona opció, existeix el model d'atenció a la infància al domicili, en el qual es comparteix la criança amb altres infants o famílies a la llar.
  - ▲ Pel que fa als **serveis de suport parental i a la criança** s'observa un ús encara minoritari. Entre aquests es pot fer esment a Catalunya dels grups de recuperació psicofísica postpart, els espais familiars, el programa "Créixer en família" i el Servei d'Orientació i Acompanyament a les Famílies. Tots tres tenen en comú que no només van adreçats als infants, sinó també a les seves famílies, amb els objectius, entre altres, de donar suport i compartir els models de criança positiva i beneficiosa per als infants. En el marc de l'educació lliure i altres pedagogies de caràcter alternatiu, es poden destacar els espais i grups de criança.

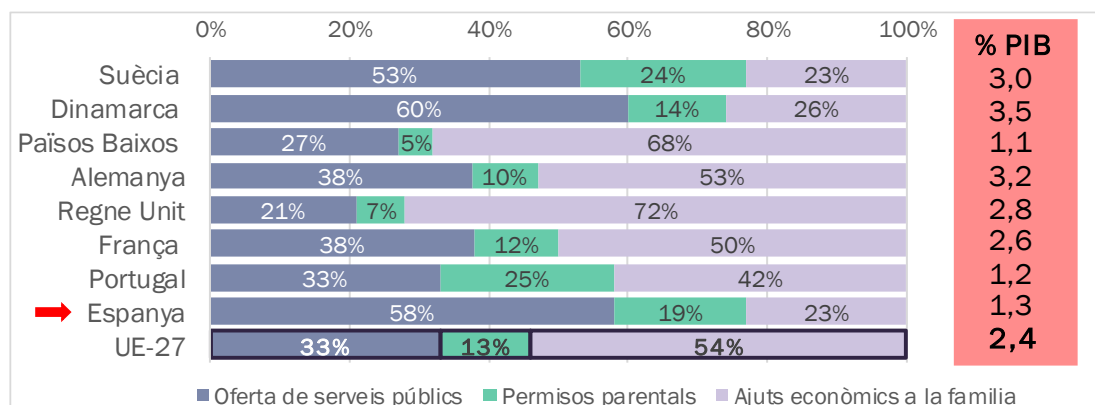
Cal mencionar també alguns serveis públics d'accés universal però que van destinats a infants o famílies amb unes necessitats específiques, o bé per la seva condició o per les seves necessitats. Aquests són, els centres de desenvolupament infantil i d'atenció precoç, els serveis de mediació familiar, el servei tècnic de punt de trobada i els Serveis d'intervenció socioeducativa (model SIS).

- ▲ Pel que fa a les **persones en situació de dependència**, les prestacions tenen caràcter prioritari i es faciliten a través del Sistema públic de serveis socials. I, en el cas que no sigui possible, prestacions econòmiques vinculades a l'adquisició dels serveis. Aquests serveis poden ser bàsics (atenció domiciliària) o especialitzats (prevenció de la dependència, centres d'atenció a la gent gran, centres sociosanitaris i centres d'atenció a persones amb discapacitat). Cal destacar que tot i el creixement del finançament públic de la dependència entre 2007 i 2017, l'aportació de l'Estat s'ha reduït a la meitat, si bé la Llei 39/2006 diu que aquesta ha de ser a parts iguals entre l'Estat i la Generalitat. A banda d'això, cal tenir en compte que els terminis per valorar les sol·licituds de dependència i les llistes d'espera per rebre les prestacions encara són molt amplis.

Per acabar, cal esmentar que en l'Informe s'ha realitzat una comparativa relativa a la inversió econòmica en protecció social entre alguns països d'Europa. En ella, s'evidencia que la inversió econòmica dista molt de convergir, tant pel que fa a la despesa en protecció social de les famílies, com en la d'atenció i cura de llarga durada. Així, hi ha divergències tant en la despesa en percentatge del Producte Interior Brut (PIB) dels estats com en la manera en què es distribueix.

Alhora, les diferències es mantenen en la prioritització entre un i altre dels tres grans grups de despesa: els permisos parentals, els ajuts econòmics a la família i l'oferta de serveis públics, entesos com una categorització simplificada a la fixada en l'Informe. Tal com es veu al gràfic següent, hi ha estats que prioritzen els serveis públics, però que inverteixen també en permisos parentals retribuïts (nòrdics); d'altres procuren garantir un determinat nivell de renda per millorar el funcionament del mercat privat de provisió de serveis d'atenció a la infància i la família (anglosaxons); el tercer grup, destina un percentatge elevat del PIB a prestacions econòmiques per ajudar els progenitors en la criança (centrals).

GRÀFIC 1. Despesa en protecció social de les famílies 2015

Unitats: distribució en percentatge i percentatge del Producte Interior Brut (PIB).

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Eurostat i l'OCDE.

1.2. CONSIDERACIONS I RECOMANACIONS

Al llarg d'aquest apartat el CTEESC fa un seguit de consideracions i recomanacions amb relació a les famílies i a les polítiques públiques que els haurien de donar suport. Com succeeix en altres informes d'aquest organisme, algunes de les recomanacions poden requerir d'un marc competencial superior al que a hores d'ara disposa la Generalitat. Tot i això, el CTEESC valora la capacitat del Govern per negociar amb altres administracions la possibilitat d'implementar-les, així com per influir en el desenvolupament d'iniciatives que incorporin l'esperit de les mateixes. A més, algunes de les consideracions que s'inclouen tenen el seu encaix en la negociació col·lectiva i, especialment, en l'Acord Interprofessional de Catalunya (2018-2020).

El capítol es divideix en 3 apartats. En primer lloc es fa un breu repàs de les principals aportacions de l'informe sobre la situació de les famílies a Catalunya. A continuació, es remarquen els principals elements que ha de tenir present el disseny d'una política pública de suport a les famílies. I, per acabar, es detallen els principals instruments i mesures per desenvolupar aquestes polítiques a Catalunya.

1.2.1. LES FAMÍLIES A CATALUNYA

Una primera constatació és que, tal com es desprèn del darrer cens del 2011, la gran majoria de la població catalana, el 87,7%, viu dins d'una estructura familiar. Ara bé, tal com ha quedat palès amb l'anàlisi de l'evolució de la morfologia familiar, durant les darreres dècades, aquestes estructures cada cop són més diverses.

Tractar qüestions com són les polítiques de suport a les famílies, suposa inevitablement tenir en compte una sèrie de consideracions relatives a les transformacions en les estructures socioeconòmiques, en les familiars i en les variables demogràfiques, entre d'altres. A l'informe s'han recollit els principals factors que expliquen la situació actual de les famílies, així com els principals reptes a assolir. Sintèticament remarcaríem els següents:

- La progressiva i creixent incorporació de les dones al mercat de treball en les darreres dècades, que regira l'estil de vida tradicional en el qual l'home era qui mantenia econòmicament la família mentre que l'espai de la llar estava reservat a les dones.
- El treball assalariat té un impacte central en les famílies. L'atur, la temporalitat i el treball informal, entre d'altres, tenen una clara afectació en el cicle vital familiar. Conseqüentment, les polítiques la-

borals tenen un paper important en la formació i funcionament de les estructures familiars en aspectes com la possibilitat real d'emancipació, la "doble jornada" de les dones, la fecunditat o la conciliació de la vida personal, familiar i laboral.

- Les dificultats d'emancipació de les persones joves. Aquest és un seriós obstacle per a la creació de noves estructures familiars, a causa, sobretot, però no únicament, de les complicacions per trobar una feina que garanteixi una certa estabilitat i de les dures condicions d'accés a un habitatge. No cal dir que ajornar el moment de l'emancipació té també repercussions en la maternitat, amb l'endarriment per tenir el primer fill o filla. A Catalunya el percentatge de població jove, d'entre 25 i 29 anys, que viu en les llars familiars dels seus pares s'eleva fins al 52,6%, mentre que el percentatge a la UE-28 és del 38,6%. Sens dubte, aquesta proporció de joves en llars familiars s'allunya de la que es dona en altres països europeus com Alemanya (26,9%), Regne Unit i França (20,1% i 19,9%, respectivament) i, especialment, de les xifres de Finlàndia i Dinamarca (6,0% i 4,5%, respectivament).
- La desinstitucionalització de la família, amb la pèrdua del predomini de la seva concepció tradicional. Els canvis socials, culturals i/o familiars han fet concebre la família com una forma de convivència sense la necessitat, per a moltes persones, d'un vincle contractual que determini el seu projecte en comú. Aquest factor explica el creixement molt important de la cohabitació i d'altres formes familiars.

Altrament, l'aparició de noves estructures familiars a vegades ha estat propiciada per l'increment de les ruptures conjugals, que suposen un creixement de la monoparentalitat –en la seva accepció social- i el de les famílies reconstituïdes. També s'observa l'emergència d'estructures familiars on els dos progenitors són del mateix sexe.

La diversitat de les estructures familiars, de tota manera, no amaga que el 69,7% de totes les llars, el 2011, tenien un nucli familiar, i que el 58,3% eren parelles (el 34,5% amb fills i el 23,8% sense fills). L'11,5% del total de llars catalanes vivien en una família monoparental, eren les que més creixien. Una altra dada que reflecteix el cens era la dimensió més reduïda del nucli familiar, Així, mentre que en el 1991, la proporció de famílies amb 5 o més membres era del 12,8%, en el darrer cens, la xifra baixa al 4,3%.

- Els rols i estereotips de gènere que hem viscut a la nostra societat han anat canviant, tot i que molt lentament, però evolucionen cap a una societat menys discriminatòria vers a les dones.

La corresponsabilitat familiar està lluny de ser una realitat consolidada. Encara són majoritàriament les dones les que assumeixen les tasques i responsabilitats de cura dels infants i de les persones en situació de dependència a la llar, així com de les feines domèstiques, a les quals dediquen més temps que els homes. Un altre exemple de la manca de corresponsabilitat són les dades relacionades amb les prestacions o permisos de maternitat i paternitat, aclaparadorament gaudits per les dones, de la mateixa manera que les excedències per atenció i cura de familiars.

Així, l'any 2017 a Catalunya es van tramitar un total de 46.415 expedients per a la concessió de prestacions de maternitat, de les quals només el 2% (923) van ser percebudes pels pares, si bé una raó possible és que el dret de gaudi és de les dones que han de cedir-lo als pares. Amb tot, les xifres sobre les excedències de nou recauen sobre les dones que concentren el 92,8% de les excedències per cura d'infants i el 82,5% de les excedències per cura d'altres familiars.

A més, les dones són les que majoritàriament fan els treballs d'atenció i cura, siguin o no professionals, fet que cal posar en valor. El model social té uns fonaments patriarcal que marquen el context social i en aquest sentit cal abordar com es desenvolupen aquestes funcions.

Les condicions laborals són un element rellevant en les desigualtats de gènere en el mercat de treball. La persistència de la bretxa salarial, així com el tipus de contractació, la jornada (parcialitat

involuntària) i la seva distribució, entre d'altres, posen de manifest els desavantatges amb els quals s'enfronten les dones en el desenvolupament de la seva carrera professional. Per tant, és necessari adoptar mesures per aconseguir un mercat de treball més equilibrat i igualitari en termes de gènere.

- Els canvis demogràfics que s'han produït en els últims temps en el nostre país i en la resta d'Europa han comportat un envelliment de la població, la qual cosa genera l'augment dels col·lectius amb necessitats d'atenció i cura. Aquest envelliment explica en part la reducció de la mida de les llars, que sovint acaba derivant en llars unipersonals, però que de tota manera, podrien formar part d'una xarxa familiar vinculada a altres unitats familiars de les quals reben suport.
- El creixement del nombre de persones grans dependents i les persones amb discapacitat és significatiu, en tant que s'ha passat del 4,2% de persones en situació de dependència entre la població catalana el 2001 al 7% el 2016. La problemàtica relacionada amb la dependència, no només vinculada a l'envelliment, afecta de manera intensa al benestar de les famílies en àmbits com la cura, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la corresponsabilitat familiar.
- L'impacte del risc de pobresa i exclusió social en les famílies. El percentatge de persones que viuen en llars considerades en risc de pobresa s'eleva fins al 20% el 2017 segons l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV). Val a dir que aquesta taxa general és més alta en les llars amb fills/es dependents (24,2%) i es redueix en les llars sense fills/es (15,6%). A més, la situació s'agreuja per a les persones que viuen en una llar composta per un adult amb un o més fills/es dependents on la taxa de població en risc de pobresa és del 35,3% (92,7 milers de persones). I, tot i que el percentatge es redueix en les famílies amb dues persones adultes amb un o més fills/es dependents fins el 22,3%, en nombres absoluts afecta a moltes més persones, 598,8 milers. La taxa de pobresa dels infants menors de 16 anys és del 30,3%. La taxa AROPE que recull el risc de pobresa i/o exclusió social de les llars sense fills/es dependents és del 19,9% el 2016. En el cas de les llars amb fills/es dependents és del 24,9%.

Malgrat la diversitat de les estructures familiars, en l'àmbit conceptual hi ha tres trets comuns en totes elles: estan basades en el vincle definit per la relació sanguínia o d'afinitat; s'estableix una unitat residencial comuna; i el mínim de persones que formen la família són dues. A més, hi ha coincidència en identificar les seves principals funcions: la provisió de recursos, d'educació i orientació, de cura i de vincle emocional.

Tanmateix, pel que fa al mínim de persones que inclou una unitat familiar, cal tenir present que les llars unipersonals poden ser en molts casos, segons l'edat de la persona que hi viu, una família en potència. Avui dia, una persona sola pot arribar a la maternitat o paternitat mitjançant múltiples mètodes com ara l'adopció, l'acollida o la reproducció assistida.

El cicle vital familiar

Una manera d'aproximar-se a la realitat de les famílies a Catalunya és des del punt de vista del seu cicle vital, fet que un disseny ben acurat de polítiques públiques de suport a les famílies ha de tenir present. Les estructures familiars tenen un caràcter dinàmic, transiten per diferents etapes i experimenten canvis constants en la seva funció i composició.

En l'actualitat, els límits del temps vital estan canviant: la joventut s'allarga, la jubilació es flexibilitza i la vida biològica es perllonga. Aquestes situacions afecten tant la nostra concepció del temps com les necessitats de les persones. Per aquest motiu, calen noves regulacions o l'adaptació legal de les existents i un grau més elevat de protecció social.

De tota manera, en la línia del que s'ha comentat anteriorment, no existeix un cicle vital que serveixi per a totes les formes familiars, i òbviament, aquestes aproximacions tampoc han d'implicar un procés estrictament seqüencial de les diferents etapes, atesa la realitat diversa de cada família. En aquest sentit, hi ha 4 etapes d'aquest cicle, que volem remarcar:

- Pel que fa al **procés de formació de les famílies**, a Catalunya, un dels elements que més preocupa és el retard en l'edat d'emancipació que s'observa clarament des del 2007, amb els efectes comentats anteriorment. També, en aquesta etapa, s'observa el creixement de l'opció de la cohabitació com a forma de convivència de les famílies, al voltant del 15% dels nuclis familiars. Si bé abans es considerava que aquesta opció era un primer pas cap a la nupcialitat, actualment, la meitat de les parelles de fet tenen descendència, la qual cosa reflecteix la seva consolidació. Per últim, cada vegada són més comunes les famílies monoparentals no derivades d'un procés de ruptura de parella matrimonial o d'una parella de fet.
- Quant a l'etapa **consolidació i/o d'expansió familiar**, a Catalunya la taxa de fecunditat es manté en nivells molt baixos en termes comparatius amb els països del nostre entorn. Les dones catalanes el 2017 tenien 1,36 fills/es enfront els 1,58 de la mitjana de la UE (2015). Un factor explicatiu és l'endarreriment de l'edat mitjana al naixement del primer fill/a, actualment de 31 anys, mentre que l'edat mitjana a la maternitat se situa en els 32,2 anys, 4 anys més que al 1986.
- A tot plegat, cal sumar la decisió voluntària de renunciar a la maternitat/paternitat, per un seguit de raons: treball, disposar de més llibertat, més temps per a la parella, corresponsabilitat, conciliació personal, familiar i laboral, manca d'estabilitat laboral i econòmica, entre d'altres. La taxa d'infecunditat se situa entre el 25 i el 30% de les dones nascudes en la segona meitat dels anys 70. No obstant això, aquesta dada contrasta amb els resultats de l'enquesta de fecunditat i família i valors del 2006 del CIS, on només el 5% de les dones declaraven no desitjar tenir fills. Com indica Esping-Andersen (2013), aquesta diferència entre les preferències de les persones i la fecunditat real reflecteix l'existència d'un dèficit de benestar.
- Pel que fa a les **ruptures i recomposicions**, les dades mostren que el 2017 s'han produït 18.221 nul·litats, separacions i divorcis (el 96,2% d'ells són divorcis, 17.532). En poc més de la meitat d'aquestes ruptures procedeix la custòdia de fills/es (el 51,9% dels divorcis del 2016 entre cònjuges de diferent sexe), situació que propicia la formació de noves estructures familiars, bé siguin les que socialment s'anomenen monomarentals-monoparentals o, amb el pas del temps, les famílies reconstituïdes. A més, cal tenir present que aquesta xifra de les estadístiques registrals no inclou les ruptures de parelles de fet, tot i que a la pràctica viuen les mateixes situacions esmentades.
- I, per acabar, cal tenir presents els **processos d'envelliment**. Les dades demogràfiques verifiquen un augment de les cohorts d'edat més avançada en la piràmide poblacional. Així, el grup de persones de 65 anys i més concentren el 18,5% de la població l'1 de gener de 2017 i, entre elles, les més grans de 75 anys constitueixen el 9,2% de la població. Si es té en compte que l'esperança de vida lliure de discapacitat en néixer (EVLVD) és de 72,1 anys per a les dones i 70,4 pels homes, és de preveure que moltes d'aquestes persones necessitin serveis d'atenció i cura a la dependència, bé siguin de la pròpia família o d'altres persones.

En aquest context, no tot canvia, com ara el fet que la societat catalana continua percebant la família com una institució fonamental en les seves vides: el 87,5% de les persones opinen que és molt important, molt per sobre del treball, els amics, el lleure, la política o la religió (CEO, 2015).

El CTESC recomana:

1. Establir una definició de què s'entén per família. Un marc adient per fer-ho seria un Pacte nacional, per tal d'afavorir la prioritització i la transversalitat de les polítiques de suport a les famílies, així com la seva estabilitat en el temps, lluny de la influència dels cicles polítics.
2. Incorporar les llars unipersonals en la definició de què s'entén per família com a subjectes de dret de serveis d'atenció i cura, especialment en els casos de persones que viuen soles per causes sobrevingudes o involuntàries.
3. Aprofundir en el coneixement de la realitat demogràfica i familiar a Catalunya. La informació que abans obteníem de les estadístiques oficials com per exemple l'estat civil és clarament insuficient, perquè no recull una part de la realitat social. Caldria definir un instrument adequat per copsar, en tota la seva amplitud, la realitat familiar a Catalunya. En aquest sentit, es valora positivament haver recuperat de nou l'Enquesta de fecunditat en espera que tingui continuïtat al llarg del temps.
4. Potenciar l'Observatori català de les famílies, com un punt permanent d'estudi i recerca sobre les famílies i sobre l'impacte i seguiment de les polítiques relacionades amb aquestes en el territori català.
5. Fer atenció al canvi en les estructures familiars, ja que, tot i que segueix sent majoritari el model tradicional, cada cop hi ha un nombre més gran de famílies que pertanyen a altres models, amb necessitats i particularitats concretes. Per aquest motiu, és necessari establir polítiques familiars a partir d'una mirada oberta, receptiva i en igualtat de drets davant d'aquesta realitat.
6. Adaptar la normativa legal vigent relativa a les famílies amb la incorporació de les llars unipersonals. S'haurien d'incloure tots els trams d'edat per les necessitats que poden sorgir en cas de malaltia o situació de dependència, especialment en les llars unipersonals de solitud no desitjada, així com les persones que viuen soles i opten per la maternitat/paternitat, amb embaràs o adopció que també necessiten suport abans de ser considerades família.
7. Establir una cartera de serveis, que acompanyi les famílies durant els diferents cicles vitals, des de la infantesa, l'adolescència, passant per la creació d'un nou vincle familiar, l'etapa reproductiva o la vellesa, així com els canvis que es puguin produir fruit de les diferents circumstàncies, com divorcis o noves unions.
8. Millorar les mesures per evitar que la composició familiar tingui un impacte tan significatiu en el risc de pobresa a Catalunya, especialment en les famílies amb infants. Una de les raons és la debilitat dels ajuts per a aquest tipus de famílies i els ingressos salarials insuficients. En aquest sentit, s'haurien d'orientar aquells ajuts i prestacions necessàries per fer front i donar resposta a les famílies en risc de pobresa. En tot cas, caldrà valorar entre d'altres aspectes, la capacitat de la renda garantida de ciutadania per millorar la situació de les famílies.
9. Prendre mesures efectives en l'àmbit de l'habitatge i de la pobresa energètica per reduir la pobresa de les famílies. En aquest sentit s'ha de garantir el compliment el més aviat possible dels articles vigents de la Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, amb la dotació pressupostària corresponent.

10. Impulsar accions de difusió i d'altres actuacions de caire pedagògic que incideixin en el conjunt de la ciutadania per tal d'afavorir l'acceptació dels diversos models de famílies.
11. Fomentar la corresponsabilitat en l'àmbit domèstic i d'atenció i cura.
12. Impulsar i fer accions de sensibilització per valorar els treballs d'atenció i cura en l'àmbit familiar com un bé públic, incidint al mateix temps en modificar els estereotips de gènere, alhora que s'afavoreixi la participació de dones i homes de forma més igualitària.

1.2.2. POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En l'apartat anterior, hem apuntat els diversos elements i reptes que planteja viure en família en la societat d'avui. Aquesta realitat s'ha traduït en una preocupació creixent per l'impacte de les transformacions socials sobre el benestar de les famílies i dels infants. És aquí on les polítiques de suport a les famílies han volgut incidir.

Les polítiques destinades a la protecció de la família han de ser dissenyades sota el paraigües de la igualtat d'oportunitats i de la justícia social. A més, cal tenir en compte l'impacte de gènere en tots els casos. Igualment, s'han d'impulsar mitjançant un model d'atenció comunitària centrat en les persones: apoderament familiar, garantia d'habitatge i oportunitats laborals.

Dins del conjunt de les polítiques socials, les familiars representen un dels camps on no hi ha consens absolut sobre la seva definició, objectius i instruments. Com diu Alegre (2017) no és fàcil donar resposta unànime a què tenen d'específic respecte d'altres polítiques socials, a més que no es pot negar un cert component ideològic de la pròpia conceptualització de la família, descrit en aquest informe.

Segons indica l'OCDE (2009) es podrien entendre les polítiques de suport a les famílies com aquelles actuacions que s'ocupen de problemàtiques que afecten específicament les famílies pel fet de ser-ho i la resolució de les quals es produeix principalment en l'àmbit familiar. Inclouen les intervencions que, per bé que puguin envair altres àmbits de benestar, afectin de forma específica les relacions entre els membres de la llar o les seves oportunitats econòmiques i socials.

Hi ha dos nuclis centrals que hauria de tenir tota política en aquest camp. El primer nucli fa referència a la infància-adolescència, especialment la primera infància, atès que la personalitat es conforma en aquest primera esfera de reconeixement que és la família. El segon és la malaltia i la dependència, atès que cal acompanyar a les famílies en aquestes situacions.

És evident que en la diagnosi, disseny, construcció i aplicació de les diferents polítiques i mesures s'han de tenir en compte diferents actors: les famílies, l'Administració pública (de manera transversal), les empreses, les persones treballadores i el conjunt de la societat.

El CTECSC proposa recomanacions en aquest marc, tot i ser conscients que aquestes polítiques no es poden concebre com a compartiments estancs, aïllades d'altres àmbits de vital importància com la salut, l'educació, l'habitatge o els serveis socials. En aquest sentit, resulta fonamental la governança per fer front a la planificació i gestió en un entorn complex i interconnectat, i que obliga a treballar en una dinàmica de processos i en xarxa.

El CTECSC vol remarcar 4 trets que caracteritzen els principals debats al voltant d'aquests tipus de polítiques:

- El caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, és a dir, que els seus destinataris siguin totes les famílies, independentment del seu nivell de renda, en contraposició a les mesures específiques adreçades a determinats col·lectius.
- La concepció preventiva (*preparing rather than repairing*), idea que es correspon amb el concepte d'“Estat Social inversor”, que concep les polítiques socials com a element productiu en contraposició a una càrrega econòmica (Morel, Palier i Palma, 2012). El seu esperit és el de generar benestar a la població (welfare-mix), tant material (welfare) com subjectiu (well-being).
- L'afavoriment de les condicions de benestar de les famílies perquè puguin tenir lliurement el nombre de fills/es desitjat, en contraposició amb el caràcter natalista de les polítiques anteriors. Es parteix de la necessitat d'una compensació pública per càrregues familiars, en la línia de concebre la descendència com un bé comú.
- La necessitat d'una corresponsabilitat més gran entre els homes i les dones en les tasques domèstiques, familiars i de cura, amb ajuts i serveis sense biaix de gènere.

El cert és que les polítiques de suport a les famílies estan infrafinançades en comparació amb la UE. Així, la despesa en protecció social a les famílies a Catalunya és del 0,8% del PIB, a Espanya és de l'1,3%, mentre que a la UE-28 arriba al 2,4%, l'any 2014. Aquest fet explica, en part, l'impacte del tipus d'estructura familiar en el risc de pobresa, especialment en famílies amb fills i monoparentals.

Les polítiques i els instruments de suport a les famílies existents poden resultar insuficients per fer front als diferents reptes i casuístiques detectades en el present Informe. És per això que s'han dut a terme diferents propostes que necessàriament implicaran un esforç pressupostari superior. Per tant, en aquest context resulta necessari dur a terme una anàlisi de l'impacte econòmic i social que podria suposar la seva aplicació.

El CTESC recomana:

13. Vetllar per la garantia de l'estat del benestar, posant el nucli familiar en el centre de les decisions, davant les circumstàncies familiars que l'informe ens mostra, així com de les diferents tipologies familiars. Per això cal més inversió econòmica en polítiques de suport a les famílies.
14. Prioritzar els recursos destinats a les famílies en situació de vulnerabilitat.
15. Impulsar una nova llei de suport a les famílies que prengui en consideració les recomanacions d'aquest informe. També convindria accelerar l'aprovació del nou Pla Integral de suport a les famílies.
16. Incorporar la perspectiva de gènere en totes les polítiques de suport a les famílies que s'hagin de dissenyar.
17. Analitzar en profunditat el caràcter universal de les polítiques de suport a les famílies, la seva idoneïtat i el seu impacte social i econòmic. Alhora reflexionar sobre si la renda familiar ha de ser un criteri clau pel desenvolupament de les polítiques de suport a les famílies.
18. Garantir la coordinació interdepartamental i interinstitucional per tal de tutelar i fer efectives les polítiques de suport a les famílies.

19. Analitzar periòdicament les necessitats de les famílies per tal de poder fer una planificació adient que permeti fer una millor distribució de les ajudes, fent mesures preventives i no només reactives o assistencials. En aquest sentit, seria important desenvolupar metodologies i guies per a l'avaluació i detecció precoç de famílies en risc.
20. L'Administració pública, com a responsable de les polítiques de suport a les famílies, ha de garantir l'adequada coordinació de tots els agents, públics i privats, implicats en la prestació dels serveis.
21. Disposar d'una Administració àgil i poc burocratitzada que doni una resposta ràpida a les dificultats que pugui patir una família. Atesa la diversitat comentada, calen unes polítiques que es caracteritzin per la seva flexibilitat i adaptació a la situació específica de cada família.
22. Apostar per una informació acurada de les polítiques de suport a les famílies. En aquest sentit, la posada en marxa d'una "finestreta única" per a la ciutadania podria facilitar tant la informació, documentació, així com la possible gestió de prestacions i serveis.
23. Desenvolupar una xarxa de punts presencials o "físics" distribuïts arreu del territori, aprofitant, sempre que sigui possible, els recursos existents.
24. Garantir que la cartera de serveis asseguri l'equitat territorial i es doti del pressupost suficient. Tanmateix, seria convenient una cooperació en xarxa entre ajuntaments, comunitat educativa, centres de salut, etc.
25. Dimensionar correctament la dotació i el nombre d'equips dels serveis socials bàsics perquè puguin donar resposta a les diferents situacions i necessitats de les famílies.
26. Disposar d'un Pla de formació permanent per a les i els professionals que es troben al capdavant dels diferents serveis, perquè actualitzin i adequin les seves competències, al mateix temps que també se'ls ofereixi suport psicològic i atenció emocional.
27. Dissenyar accions formatives específiques i adients per a les persones cuidadores no professionals, alhora que també se'ls ofereixi el suport psicològic, atenció emocional i acompanyament, si fos el cas, per poder fer front a la situació familiar en les millors condicions possibles.
28. Elaborar, periòdicament, a través d'un organisme independent, un informe d'avaluació de les polítiques de suport a les famílies, amb indicadors qualitius i quantitatius que permetin fer un seguiment i propostes de millora.

1.2.3. ELS INSTRUMENTS DE LES POLÍTIQUES DE SUPORT A LES FAMÍLIES

En consonància amb l'apartat anterior, els instruments de les polítiques de suport a les famílies han de ser els mitjans que permetin incrementar el benestar de les famílies de Catalunya, reduint les barreres i les dificultats existents per al seu ple desenvolupament. És per tant, important vincular-los als principals factors i elements que configuren el seu cicle vital, si bé alguns d'ells afecten, òbviament, a més d'una etapa.

Aquests serveis han de ser de qualitat i s'han de planificar des d'una visió de servei públic, amb recursos suficients tant humans com econòmics, així com evitar un enfocament únicament assistencial.

1. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE FORMACIÓ DE LES FAMÍLIES

Com hem pogut copsar en diferents compareixences, és rellevant tenir en consideració el context en el que viuen les persones i les famílies. La situació laboral amb l'atur cronificat en alguns col·lectius, determinades condicions laborals (taxa de temporalitat, parcialitat, etc), així com els preus de l'habitatge, la distància o proximitat dels recursos que s'ofereixen des de l'Administració, el poder adquisitiu de cada unitat familiar, entre d'altres, determinen de forma clara uns condicionants previs que des de l'Administració s'han de tenir en compte per definir i articular les polítiques de suport a les famílies.

El retard en l'emancipació té, entre altres conseqüències, la dilació de la maternitat i un increment de la infecunditat, atès que es redueix el període de fertilitat. El disseny d'instruments per facilitar l'emancipació de les persones joves afecta aspectes que van molt més enllà de les polítiques de suport a les famílies en el sentit estricte i que sobretot incideixen en tres àmbits –formació, mercat de treball i habitatge– en els quals el CTEESC ha apuntat diverses consideracions i recomanacions al llarg dels darrers anys.

És per això que el CTEESC considera que si una política de suport a les famílies pot acabar tenint èxit, el primer que cal és eliminar les “barreres d'entrada” a la creació d'una nova família, i per això cal una mirada global.

El CTEESC recomana:

29. Impulsar les mesures incloses en el Pla d'actuació de polítiques de joventut 2017-2020 des d'una visió integral i posant en el centre a la persona, per tal que realment tinguin incidència significativa entre la joventut i n'avanci el moment de l'emancipació.
30. Ampliar l'oferta d'habitatge social, així com d'habitatge adaptat, per tal de garantir l'accés al nombre més gran de persones possible.
31. Ampliar els indicadors d'edat de l'emancipació dels fills i filles objecte d'anàlisi fins als 40 anys, per conèixer amb millor exactitud la realitat actual.

2. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB EL PROCÉS DE CONSOLIDACIÓ I/O D'EXPANSIÓ DE LES FAMÍLIES

En aquest apartat hem inclòs tres grans grups d'instruments de polítiques familiars: serveis d'atenció i cura a la infància i de suport familiar, mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral i ajuts i transferències monetàries. Si bé aquestes mesures tenen una clara incidència en aquesta etapa del cicle vital, és evident que també poden tenir repercussions en altres fases de la vida familiar.

- a. Serveis d'atenció i cura a la infància i de suport familiar

Serveis d'atenció i cura a la infància

Els serveis d'atenció i cura a la infància representen un instrument d'externalització d'un conjunt d'activitats tradicionalment assumides dins del marc familiar, especialment entre les dones. Són d'especial interès els serveis de guarda i custòdia dels infants, sobretot els menors de tres anys, abans que comenci el sistema educatiu formal. Cal tenir present que aquests serveis no només tenen per objectiu la conciliació família-treball sinó que en persegueixen d'altres: prevenir desigualtats educatives, evitar la pobresa

infantil, igualar les oportunitats entre dones i homes, facilitar que les persones puguin tenir els fills i filles que desitgin i proveir els infants d'una bona primera infància.

Els principals serveis en aquest àmbit són les llars d'infants i l'atenció a la infància al domicili. La recerca comparada demostra que els serveis de cura i atenció als infants tenen un efecte positiu significatiu tant pel que fa als infants com per als progenitors/res. Aquests serveis són especialment necessaris per a les noves estructures familiars com les famílies monomarentals/monoparentals amb un creixement significatiu en els darrers anys.

Pel que fa als infants, es produeix una millora del seu desenvolupament cognitiu i emocional i es redueixen les desigualtats en les competències en funció de l'origen socioeconòmic. Quant als progenitors, té un impacte positiu en la inserció laboral de les dones en aquells països on s'ha tendit a universalitzar l'accés. A més, podria tenir repercussió en decisions relacionades amb la natalitat. Com més augmenta el preu del recurs, més gran es fa el biaix socioeconòmic en l'accés, i per tant, disminueix la seva incidència positiva sobre la natalitat. Suècia és un bon exemple d'ús equitatiu dels serveis d'atenció a la infància, on la plaça en una llar d'infants està garantida.

A Catalunya, les polítiques d'atenció a la primera infància tenen una vocació bàsicament educativa i és per això que els serveis principals són les llars d'infants o escoles bressol. Una vegada assegurada una cobertura propera al 100% de l'escolarització dels infants de 3 a 5 anys, s'ha centrat el focus en l'educació dels 0 a 3 anys, el primer cicle d'infantil i, per tant, en la xarxa d'escoles bressol. La taxa d'escolarització dels infants de 0 a 3 anys a Catalunya és del 38,6%, per sobre de la mitjana de l'Estat espanyol (el 38,1%), però lluny de la del País Basc (el 52,4%) o de països de la UE com ara Dinamarca i els Països Baixos, el 65,2% i el 55,9% respectivament. La reducció pressupostària que pateix la Generalitat durant la darrera crisi econòmica repercuteix en el desplegament d'aquest cicle. Aquesta reducció implica un increment de la participació de les famílies en el pagament de les quotes, només apaivagat per alguns municipis, en ocasions, amb la implantació de sistemes de bonificació en funció de la renda o de tarifació social.

El cert es que l'actual mapa de llars d'infants de Catalunya, com indica Blasco (2017) s'implanta de manera força desigual en el territori, influït pel seu caràcter reactiu a partir de les demandes dels propis municipis, fet que explica una implantació més gran en municipis d'un nivell socioeconòmic més alt.

Cal, de tota manera, constatar el debat obert a Catalunya sobre si cal continuar ampliant l'escolarització dels infants de 0-3 anys o si cal repensar quina és la criança més beneficiosa segons la seva edat i situació familiar. Un sector ampli de professionals i famílies considera que durant el primer any de vida, la situació òptima per a l'infant és la criança per part dels progenitors/res o familiars més propers. Aquí entren en joc altres opcions com els serveis d'atenció a la infància.

El CTESC recomana:

32. Incrementar la inversió destinada a les polítiques d'infància.

33. Elaborar un nou Pla integral d'atenció i protecció a la infància i l'adolescència amb la inversió pública necessària. Aquest Pla hauria de ser transversal i vetllar per la igualtat d'oportunitats i la no discriminació de tots els infants, independentment de la seva procedència, fet que comporta polítiques redistributives, educatives i socials, destinades a eradicar la pobresa infantil. Alhora, hauria de garantir una infància lliure de violències i d'abusos sexuals.

34. Garantir el dret dels infants a viure en família i fomentar una cultura favorable a l'acolliment familiar, amb els recursos necessaris.

35. Fer un Pla integral pels menors no acompanyats, que els faciliti la seva integració social mitjançant la formació i l'accés al món laboral, entre d'altres.
36. Garantir l'educació de tots els infants. En particular, s'hauria de facilitar l'accés als menors de 3 anys a l'escola bressol incidint en la qualitat i garantir el nombre de places públiques necessàries amb la finalitat de permetre una conciliació de la vida personal, familiar i laboral, evitant l'abandonament total o parcial del mercat de treball.
37. Garantir la gratuïtat de l'educació en l'etapa de 0 a 3 anys. Caldria implantar-la de forma gradual tenint en compte el seu impacte econòmic i social.
38. Garantir l'accés a l'educació en el lleure per a tots els infants, fet que també permetria conciliar els horaris laborals amb els personals i familiars.
39. Regular l'estructuració dels serveis d'atenció al domicili ("mare de dia", "cases niu").
40. Dotar de més recursos als centres de desenvolupament i atenció precoç (CDIAP).
41. Accelerar la posada en marxa dels serveis d'intervenció socioeducativa.
42. Intensificar les mesures preventives i paliatives dirigides als infants i als adolescents en relació a les addiccions, assetjaments, violència masclista, discriminacions, entre d'altres, així com polítiques que actuïn sobre els efectes psicològics i emocionals, principalment per aquells que es trobin en situació de vulnerabilitat social.

Serveis de suport familiar i a la criança

D'altra banda, a Catalunya també existeixen els serveis de suport parental i a la criança, en els quals hi participen tant els infants com les seves famílies. Actualment en podem trobar bàsicament tres: els grups postpart, els espais familiars i el programa "créixer en família", tots ells amb una implantació gairebé testimonial. Alguns experts advoquen per donar un paper més rellevant als espais familiars precisament per incidir en tots els membres de la família i perquè permet atendre a infants i famílies que no han accedit a una escola bressol amb les consegüents oportunitats de socialització, recursos i estratègies de criança i relacions positives entre els membres de la família.

Tampoc es pot deixar de banda les iniciatives de criança compartida, de caire cooperatiu i autogestionat, els espais i els grups de criança.

En altres països d'Europa existeixen programes de capacitació parental per millorar les pràctiques de criança en àmbits com ara: la salut, l'educació i el comportament dels infants, per exemple al Regne Unit, Irlanda i França. L'objectiu d'aquests programes és reduir la pobresa infantil i donar suport a les famílies amb infants en situació de risc. A Catalunya existeixen altres serveis públics d'accés universal com el servei d'atenció precoç, la mediació familiar o el servei tècnic de punt de trobada, així com el Servei d'Orientació i Atenció a les famílies (SOAF), que aprofita la xarxa d'escoles per oferir els seus serveis.

El CTESC recomana:

43. Seguir apostant pels Serveis d'Orientació i Atenció a les Famílies (SOAF) com un bon instrument per acompanyar les famílies al llarg de tot el seu cicle vital

44. Potenciar la prevenció per evitar situacions de violència en el marc de la família i fomentar els programes d'inserció laboral per a les persones que han estat o són víctimes de violència.
45. Tenir en compte en el disseny de les polítiques de suport a les famílies la protecció de les dones, la gent gran o d'altres col·lectius, davant la xacra del maltractament i dels abusos sexuals
46. Millorar el tractament específic de la protecció a les dones i les famílies en els casos d'abusos en tots els àmbits de la violència masclista. En aquest sentit, cal revisar la normativa vigent en aquesta matèria i fer la dotació pressupostària adient.
47. Incrementar els recursos per a l'acompanyament i suport a les famílies amb infants en situacions de problemes de salut mental, malalties cròniques, entre d'altres.
48. Tenir una cartera de serveis més adequada a les diferents realitats existents arreu del territori, tot garantint l'accés a les famílies amb menys recursos, tant si volen portar les criatures a l'escola bressol com si no. Caldria un model més horitzontal de participació conjunta (entre l'Administració, els centres, les entitats i les famílies).

b. Mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral

Atesa la incorporació generalitzada de la dona al treball remunerat i l'aparició de noves estructures i models familiars, cal tenir en les noves relacions socials sorgides, així com una nova manera de cooperació i compromís entre homes i dones que permeti un repartiment equilibrat de responsabilitats entre la vida professional i la privada.

Un dels reptes actuals és donar resposta a la complexitat d'equilibris que planteja el desenvolupament tant de la vida personal i familiar com de la laboral. Per a això cal evolucionar en molts àmbits. Així, cal fer canvis culturals profunds per impulsar la integració d'homes i dones en la vida productiva activa i avançar en un model de conciliació corresponsable, sense que es creïn desequilibris insostenibles i innecessaris. En particular, seria oportú abordar la forma en què s'assumeix l'atenció i cura a les famílies, tradicionalment assumida per les dones.

Normalment se solen dirigir tots els esforços a defensar i promocionar la igualtat de gènere en l'àmbit laboral. Tot i que sens dubte les mesures d'igualtat en l'empresa són necessàries, no haurien de ser les úniques. Moltes de les situacions que es produeixen en el mercat de treball són reflex del que passa a la societat i es troben afectades per diferents aspectes com inèrcies, pressions, segregació vocacional, repartiment sexista de les tasques domèstiques i de cura en el si de la família, entre d'altres.

El foment de la corresponsabilitat en la regulació laboral i en la negociació col·lectiva són molt importants per a la consecució de l'objectiu de la igualtat. És imprescindible assolir un repartiment igualitari de les responsabilitats familiars, de la llar i de la cura, així com que aquestes no tinguin un impacte negatiu en les treballadores i treballadors. Per això, la legislació dels permisos parentals i d'atenció i cura ha d'avançar en aquest sentit, tot recollint la realitat i les necessitats socials actuals.

Són molts els factors que incideixen i sobre els quals s'hauria d'actuar: el sistema educatiu, especialment en les etapes primerenques, l'àmbit familiar, els mitjans de comunicació, la publicitat, les relacions socials, així com en qualsevol altre àmbit en què es pugui incidir en el canvi cultural necessari. Tot plegat permetria assolir situacions reals d'igualtat de gènere en tots els aspectes i a tots els nivells.

Les polítiques de conciliació no només tenen impacte directe en el desenvolupament present de la igualtat d'oportunitats d'accés i permanència de les dones en el mercat de treball, així com en la participació i la presa de decisions. Les polítiques de conciliació també tenen impacte en el futur en àmbits com la demografia i les estructures familiars, la natalitat, l'educació, l'atenció i cura, el sistema de pensions i el manteniment de la responsabilitat i solidaritat en l'atenció i cura de les persones dependents.

Permisos i llicències

La recerca confirma que els permisos laborals milloren les perspectives laborals de les dones i dels homes, però no s'observa un impacte en la fecunditat. Pel que fa als permisos de maternitat, si realment poden ser eficients, cal que tendeixin a cobrir el 100% del salari i que el període de temps cobert no sigui menys de 16 setmanes.

Els països nòrdics són el referent en aquest àmbit, mitjançant una oferta de permisos parentals retribuïts per l'Estat que són extensos pel que fa a la durada i generosos quant a la retribució. Si bé l'Estat espanyol remunera amb el 100% els permisos de maternitat i paternitat, el permís parental (excedències) no es retribueix, tot i que és llarg. Així, si se suma cada dia de permís retribuït (maternitat, paternitat i parental) i es compara amb altres països europeus, Espanya se situa a la cua amb 144 dies, lluny dels 414 de Suècia, els 387 de Polònia o els 1.207 de França. Tot i que la comparativa anterior no fa referència a la reducció de jornada per guarda legal i cura de familiars, es constata que a l'Estat espanyol tampoc es remunera.

Precisament, en el cas espanyol, el sistema de permisos i llicències no retribuïts afavoreix la conciliació de les persones més ben remunerades del mercat de treball, mentre que la resta té més dificultats per gaudir-ne. A més, el model espanyol encara està lluny d'assolir un nivell suficient de corresponsabilitat, com reflecteix la manca d'individualització de drets en alguns permisos com el de la lactància.

El CTESC destaca l'experiència sueca, especialment pel que fa al permís parental, que es pot sol·licitar fins als 12 anys del fill o filla. Dels 240 dies per progenitor/a, 195 són retribuïts amb el 78% del salari i 45 a un preu fix que la negociació col·lectiva acostuma a complementar. És a més, un permís molt flexible i que s'adapta a les circumstàncies familiars, atès que les persones progenitores se'l poden transferir amb consentiment, tret de 90 dies que conformen la quota tant de la mare com del pare.

El CTESC recomana:

49. Impulsar les polítiques de conciliació de la vida personal, laboral i familiar per a tota la població activa, sense biaix de gènere.
50. Analitzar en profunditat les mesures i permisos existents en altres països i altres comunitats autònomes, per impulsar aquelles mesures i mecanismes que afavoreixin una conciliació corresponsable, real i efectiva en el territori.
51. Canviar la terminologia actual dels permisos parentals vigents, per tal que aquesta denominació sigui inclusiva de tots els models de família existents.
52. Estudiar la possibilitat d'ampliar la intransferibilitat i remuneració de tots els permisos de cura i conciliació existents, amb l'objectiu de fomentar la corresponsabilitat de l'atenció i cura. En cas que els permisos siguin transferibles, cal establir incentius perquè els progenitors en facin més ús.
53. Establir un permís parental inicial de gaudi immediat després del part, adopció o acolliment en substitució dels actuals permisos de maternitat i paternitat, de la mateixa durada per ambdós progenitors, intransferible i remunerat al 100%. En cap cas,

aquesta mesura hauria de representar una disminució de la durada dels actuals permisos parentals.

54. Estudiar la possibilitat d'un permís parental posterior a l'inicial, remunerat total o parcialment, que pugui ser gaudit de manera total o parcial fins als 12 anys del menor. Els actuals permisos parentals d'excedència per cura de menors (fins que aquests tenen tres anys) i reducció de jornada per cura de menor (fins que aquests tenen 12 anys) no són remunerats.
55. Promoure l'ús de la negociació col·lectiva per trobar solucions adequades sobre la conciliació personal, familiar i laboral. En aquest sentit, fomentar la inclusió de clàusules sobre temps de treball als convenis col·lectius, acords o pactes, amb la finalitat de possibilitar-la i buscar l'equilibri entre les necessitats de les empreses i les persones treballadores.
56. Analitzar la idoneïtat d'incorporar un permís de curta durada per a indisposicions temporals infantils o de familiars en situació de dependència. En tot cas, cal tenir en compte l'impacte econòmic i organitzatiu d'aquesta mesura en el desenvolupament de l'activitat empresarial.
57. Dur a terme una avaluació de l'eficàcia i eficiència de les mesures utilitzades en l'àmbit de la conciliació.

La Gestió del temps de treball

En el context laboral és obvi que en els últims temps s'han produït transformacions en les estructures socioeconòmiques que han provocat l'aparició de noves formes de producció que generen, al seu torn, un nou marc organitzatiu a les empreses. Així, els esquemes tradicionals d'organització empresarial i les relacions laborals de treball estan subjectes a revisió a causa de factors com la pressió de la competència en mercats més oberts, la internacionalització, la globalització econòmica i la implantació del progrés tècnic i tecnològic.

En relació amb les mesures de racionalització dels horaris laborals, hi ha indicis que permeten confirmar els efectes positius tant sobre la participació dels progenitors en el mercat de treball com sobre la vida familiar. Les mesures més freqüents són la reducció de la jornada laboral, la flexibilitat horària i la reducció del temps del treball per atendre familiars dependents.

En aquest camp és remarcable la proposta d'Iniciativa per la reforma horària. Precisament, sota l'aixopluc d'aquesta iniciativa, s'elabora l'informe del CTEESC "La gestió del temps de treball remunerat en el context de la reforma horària", amb un seguit de recomanacions i consideracions. A partir d'aquesta iniciativa s'aprova al Consell de Relacions Laborals l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària, en el marc de la negociació col·lectiva. A més, el juliol del 2017 tira endavant el Pacte per la Reforma Horària amb un període d'aplicació fins el 2025.

El cas de Portugal destaca per la seva innovació en aquest camp. Així, els pares/mares amb infants menors de 3 anys tenen dret al teletreball, o a treballar des de casa, sempre que les seves funcions ho permetin. També els pares i mares amb fills menors de 12 anys o més grans amb discapacitat o malaltia crònica que visquin a la mateixa llar tenen dret al treball flexible, a decidir l'inici i el final de la jornada laboral, dins d'uns límits; i també tenen dret al treball a temps parcial.

El CTESC recomana:

58. Fomentar les mesures de l'Acord d'impuls laboral de la reforma horària en el marc de la negociació col·lectiva, a més de les previstes en el Pacte per la Reforma Horària.
59. Introduir noves formes d'organització del treball i promoure un sistema de reordenació de la jornada laboral diària, d'acord amb el Pacte per a la Reforma horària i en el marc de la negociació col·lectiva, per tal d'afavorir l'equitat de gènere i la conciliació laboral i familiar i concebant la conciliació com una estratègia productiva.
60. Adoptar les modificacions legislatives necessàries per ampliar els supòsits del contracte d'interinitat per substituir més casos de suspensió del contracte laboral per a l'atenció i cura de familiars.
61. Proporcionar ajuts a les empreses per poder desenvolupar mesures de gestió del temps de treball, com són l'adquisició d'aplicatius, les activitats de consultoria organitzativa, entre d'altres.
62. Facilitar l'accés al teletreball o a la flexibilitat horària, sempre que sigui factible dins de l'àmbit organitzatiu de l'empresa, especialment per a les persones treballadores amb persones dependents a càrrec.
63. Fomentar, allà on el sector ho permeti, la regulació de les borses horàries, la jornada continuada i la reducció de pausa per dinar, tot buscant l'equilibri entre les necessitats de l'empresa i de les persones treballadores.
64. Dur a terme mesures de sensibilització i formació amb l'objectiu de fomentar una nova cultura organitzativa que no afavoreixi el "presencialisme".

c. Ajuts econòmics i transferències monetàries

Les prestacions monetàries representen un reconeixement per part de la societat de la càrrega financera que significa mantenir una família, amb un doble objectiu: lluitar contra la vulnerabilitat de les famílies i facilitar que pares i mares puguin tenir el nombre de fills/es desitjat.

L'Estat Espanyol se situa en el furgó de cua en percentatge del PIB destinat a ajuts econòmics, el 0,5%, per sota de Portugal i Polònia (0,8%), i molt més lluny dels països de referència com Alemanya (2%), Bèlgica (1,8%) o Finlàndia (1,6%).

Tant a Espanya com a Catalunya els serveis destinats a les famílies continuen sent de caràcter bàsicament assistencial i no cobreixen les necessitats creixents de la població, estan poc regulats i generalment mal pagats, ocupant un percentatge de la població molt inferior a la resta de països europeus. Les prestacions econòmiques a les famílies estan limitades pel nivell de renda o per la situació laboral, donant-se el cas que les dones que no tenen un treball remunerat no reben els ajuts per treballadores amb fills o filles menors de 3 anys (100 euros).

A més, cal assenyalar que la pobresa infantil està molt vinculada als ingressos de la llar i, aquests procedeixen majoritàriament dels salaris de les persones progenitores o cuidadores. En aquest sentit, les polítiques de suport a les famílies han de fer front a la pobresa infantil i trencar el cicle de transmissió intergeneracional de la pobresa. Per això es considera necessari un augment significatiu de la despesa social, així com l'adopció de mesures de garantia de rendes pels menors combinades amb mesures preventives i pal·liatives. Som un dels països a Europa amb major taxa de risc de pobresa infantil, i aquesta

afirmació té a veure amb que siguem un dels països amb menys inversió en protecció social i menor esforç en despesa pública adreçada a infància i família.

Prestacions i crèdits familiars

La recerca confirma, tot i que de manera no unànime, l'impacte positiu de les prestacions econòmiques per infant a càrrec sobre els indicadors de fecunditat, especialment, en les famílies amb menor renda i entre dones amb un nivell de qualificació més baix.

Bàsicament podem trobar 2 tipus d'ajuts: les prestacions familiars i les mesures fiscals. Com indica l'informe, hi ha controvèrsia sobre quins esquemes de transferència són més eficients, si els universals o els focalitzats. La tendència dominant a Europa és el caràcter universal de les prestacions, tot i que precisament Espanya és una de les excepcions. El cert és que en un context de restriccions pressupostàries i d'augment de la pobresa, alguns estudis apunten que les estratègies focalitzades, sobretot si són generoses, aconseguen redistribuir millor els recursos, per bé que comporta més despesa en gestió i control, així com possibles desincentius en la cerca de feina. La generositat de les prestacions tampoc és el cas d'Espanya i Catalunya, amb una baixa quantia dels ajuts focalitzats. Davant d'aquesta realitat, la Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència (FEDAIA), l'any 2015 va fer una proposta d'una prestació econòmica universal per a la criança de 2500 € anuals per infant.

Certament, la Renda Garantida de Ciutadania pot tenir un paper significatiu per donar suport a les famílies amb més dificultats econòmiques, atès que pretén assegurar els mínims d'una vida digna a les persones i unitats familiars que es troben en situació de pobresa. Pot donar resposta a la situació cada cop més freqüent de famílies que de cop, o de forma esporàdica, viuen episodis de pobresa o de disfuncionalitat. De tota manera, el seu recorregut fins a la data és reduït i encara té pendent el seu reglament.

Tampoc no es poden deixar de banda tot un seguit de transferències monetàries com són els ajuts individuals de menjador, per transport escolar i les beques, entre d'altres.

En l'àmbit internacional, és interessant remarcar l'experiència britànica del *Universal Credit*, dirigit a les famílies amb infants, especialment si la renda familiar és baixa. El crèdit universal garanteix una renda bàsica per viure, en funció de l'edat i la situació de la unitat familiar, a més d'un seguit de complements a la renda (per fills o filles a càrrec, discapacitat, atenció i cura informal...).

Mesures fiscals: deduccions i desgravacions tributàries

El segon pilar dels ajuts econòmics i transferències monetàries són les que es vehiculen a través de les desgravacions tributàries, via l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), entre d'altres. Però en diversos països apliquen deduccions en altres tributs com l'impost de matriculació, així com descomptes en els títols de transport. Aquest és el cas a Catalunya dels títols de transport com la T-16 i els beneficis econòmics vinculats al títol de família nombrosa i de família monoparental.

El que sembla contrastat és que l'actual IRPF, en permetre tributar de manera conjunta als matrimonis i no pas les unions estables de parella pot perjudicar les noves formes de família. La unitat de tributació (individual, conjunta o opcional) és molt important, tanmateix, no és l'únic factor que influeix en la neutralitat del sistema tributari familiar, entesa com un sistema de beneficis fiscals que ofereix a ambdós progenitors els mateixos incentius per treballar i en el qual els canvis en el treball remunerat de la parella no afecten la renda familiar o els impostos pagats a l'Estat.

El sistema fiscal de l'Estat espanyol no és neutral, vist que les parelles amb dos sous paguen menys que les parelles amb un de sol, és a dir, a igual nivell de renda familiar, beneficia fiscalment les primeres; per tant, incentiva la distribució equitativa del treball remunerat a la llar pel que fa al gènere a l'igual de molts

països de l'OCDE. L'incentiu encara és més gran en altres països de la UE: Grècia, Irlanda, Itàlia, els Països Baixos, Finlàndia i Suècia.

Suècia és un dels països capdavanters en el desenvolupament de desgravacions tributàries que han tingut una important incidència per reduir les desigualtats entre les famílies. Així, per exemple, disposen d'una deducció relacionada amb els treballs a la llar, una deducció de part de la càrrega impositiva que paga el consumidor de serveis a la llar com ara el de serveis d'atenció a la infància o a les persones grans, i que acaba percebent el proveïdor del servei.

El CTESC recomana:

65. Desplegar amb més agilitat i eficàcia la Renda Garantida de Ciutadania.
66. Prioritzar les prestacions econòmiques directes per sobre de les polítiques de desgravacions i exempcions tributàries.
67. Incorporar una assignació periòdica i universal, de manera progressiva, per fill/a a càrrec fins arribar els 16 anys, considerant diverses variables com ara el nombre de fills/es, la renda familiar, la tipologia de família, entre d'altres.
68. Revisar les polítiques de suport a les famílies nombroses pel que fa a la conveniència d'afavorir les famílies amb un nombre determinat de fills/es independentment dels seus ingressos. En tot cas, la consideració de família monoparental hauria de gaudir d'un tractament fiscal en els mateixos termes que la condició de família nombrosa. Això també fa referència als carnets de família nombrosa i de família monoparental, que haurien de disposar dels mateixos beneficis.
69. Assimilar les situacions de dependència a la discapacitat a efectes de deduccions fiscals.
70. Analitzar, si s'escau, els ajuts econòmics i les transferències monetàries dirigides a les famílies per evitar possibles efectes no desitjats en el mercat de treball.
71. Valorar la possibilitat que les dones treballadores que no compleixin amb el requisit de cotització mínima per accedir a la prestació de maternitat contributiva, en percebre una d'equivalent al salari mínim interprofessional. En el cas de les dones que no tenen un treball remunerat, es proposa valorar la conveniència que puguin percebre un subsidi equivalent al 100% de l'Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples (IPREM).
72. Cobrir els costos, i per tant incloure'ls en el sistema de seguretat social, de tot un seguit de necessitats que tenen un impacte econòmic en les famílies, com les despeses odontològiques, els audiòfons, les ulleres i els medicaments amb copagament, entre d'altres.
73. Bonificar amb 100% de la quota de la seguretat social per contingències comunes la contractació, per part de la família, d'una persona treballadora per a l'atenció i cura d'infants fins als 12 anys o de persones en situació de dependència.
74. Adoptar les modificacions legislatives necessàries amb l'objectiu que la Seguretat Social reconegui les reduccions de jornada per cura de menor o dependent a càrrec, durant tot el període, incrementades fins al 100% de la quantia que hagués correspost si s'hagués mantingut la jornada de treball sense aquesta reducció, a efectes

del càlcul de les prestacions de la Seguretat Social per incapacitat permanent, mort i supervivència, maternitat, paternitat i jubilació.

75. Corregir el biaix de l'IRPF que beneficia només un model específic de família, atès que exclou a les parelles de fet dels beneficiaris que reben les famílies pel fet de ser un matrimoni.
76. Incorporar una anàlisi d'impacte de gènere en el marc de la fiscalitat i les corresponents reformes a fi de donar compliment a la llei d'igualtat i poder analitzar-ne els biaixos.

3. INSTRUMENTS I MESURES RELACIONADES AMB SITUACIONS DE DEPENDÈNCIA, SOVINT EN PROCESSOS D'ENVELLIMENT DE LES FAMÍLIES

Les persones en situació de dependència tenen un impacte molt important en el benestar de les famílies. Malauradament, la responsabilitat pública d'atendre les necessitats de les persones dependents està més desatesa que la dels infants. També estan menys garantides tant l'autonomia financera com l'atenció familiar, a més, la majoria dels permisos són curts i no retribuïts.

La protecció de la vellesa també ha de quedar garantida per les polítiques públiques, l'establiment i manteniment d'unes pensions que garanteixin un envelliment saludable i amb dignitat, així com l'establiment d'un sistema que garanteixi el reconeixement de la feina d'atenció i cura, amb els recursos necessaris per professionalitzar aquesta tasca.

A mesura que les taxes de natalitat han disminuït i l'envelliment de la població ha augmentat, el model d'atenció i cura a la dependència en un entorn exclusivament familiar és cada vegada més insostenible. El repte és disposar d'uns serveis d'atenció i cura de qualitat, mitjançant un finançament sostenible, a partir del respecte a l'autonomia personal, així com a la decisió de la persona cuidada. També cal tenir en compte l'entorn familiar i comunitari. Per aconseguir aquesta fita, és absolutament necessària una coordinació eficient entre els serveis socials i sanitaris.

La tendència actual és la d'evitar l'atenció institucional i residencial, excepte per a les persones amb discapacitat severa, i reforçar l'atenció domiciliària, per una vida activa i saludable a casa i en un entorn familiar. Aquest és el cas de Dinamarca que des de l'any 1987 ha prohibit la construcció de residències i només un 4% de les persones més grans de 65 anys viuen en elles. Els ajuntaments danesos han d'avaluar i proporcionar els serveis d'atenció necessaris, sigui l'ajuda domiciliària, un mobiliari adequat o fins i tot, si s'escau, un habitatge equivalent adequat i l'accés a un centre de dia, independentment de la situació econòmica de la persona. A més, totes les persones de 75 o més anys reben la visita, 2 cops a l'any, d'una persona de l'equip d'atenció a la dependència per poder avaluar la seva situació i valorar la necessitat d'algun tipus de servei.

A Catalunya, sobretot des de la crisi del 2008, les famílies (enteses en sentit ampli) han cobert moltes o quasi totes les necessitats de suport tant per a infants com per a persones amb dependència, per manca de serveis suficients. En aquest sentit, el CTEESC considera que l'Administració ha de proveir de serveis de suport per a les famílies amb fills/es, persones grans i familiars dependents. D'aquesta forma es facilita la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, així com es crea també una oportunitat per a la generació de treball. Alhora cal facilitar que més persones treballin en el sector de forma professional perquè la tasca de cura no recaigui exclusivament en les dones i en el treball informal, el que amb tota probabilitat farà més eficients les prestacions sanitàries i socials de caràcter residencial.

Les persones cuidadores no professionals dediquen molts esforços al si de les famílies per cobrir les necessitats de les persones que ho necessiten, moltes vegades sense els recursos suficients en l'àmbit emocional per superar les dificultats en què es troben, tenint en compte que els processos de malalties,

especialment les de llarga o molt llarga durada, impacten negativament en les relacions afectives, conseqüència precisament d'aquestes situacions.

Com a experiència referent internacional en l'àmbit dels permisos per fer front a necessitats de cura relacionades amb la dependència, destaca el cas alemany. Disposen, per exemple del *Familienpflegezeit*, temps de cura familiar, en què qualsevol persona que necessiti atendre un familiar dependent pot reduir la jornada laboral fins a treballar com a mínim 15 hores a la setmana durant 2 anys, amb una reducció salarial inferior a la que li correspondria per les hores treballades. La reducció salarial, però, continua durant el temps necessari per compensar-la, un cop la persona s'ha incorporat a la feina. O també, del *Pflegezeit*, temps de cura, dret que té la persona treballadora amb familiars dependents i grans de sol·licitar fins a 10 dies de permís retribuït amb el 90% del salari per any. El finançament del salari va a càrrec del sistema públic que assegura l'atenció a la dependència.

Els serveis d'atenció a la dependència a Catalunya s'emmarquen en la Llei 39/2006 de promoció de l'autonomia personal i atenció a la dependència, de caràcter estatal. Atesa la competència exclusiva de la Generalitat en aquesta matèria, aquestes prestacions s'integren en el Sistema Català de Serveis Socials.

Els serveis i, en cas que no sigui possible, les prestacions econòmiques (actualment són una mica més del 50% del total de les prestacions), oferts es troben en 6 grans grups: atenció al domicili, serveis especialitats, serveis socials (centre de dia per a gent gran o centres residencials per a gent gran), serveis especialitzats per a persones ateses en centres sociosanitaris, serveis especialitzats per a persones amb dependència derivada de discapacitat i suport a les persones cuidadores no professionals.

De tota manera, tot el sistema està llastrat per les dificultats financeres. Mentre que la Llei 39/2006 preveu que l'aportació sigui a parts iguals, l'any 2017 la Generalitat ha aportat el 84,3% dels recursos. També s'han recollit informacions sobre la lentitud en el procés per formar part del sistema, fet que suposa, per exemple, que el mateix any 2017, van morir 824 persones amb les sol·licituds de dependència pendents de valorar i 727 persones van morir sense que el Programa Individual d'Atenció (PIA) els hi fos aplicat.

En l'atenció a la dependència, és evident que manquen recursos econòmics per a les necessitats existents. S'ha d'entendre la cura en tot el cicle de vida com un tema social i polític, amb una mirada de gènere i polièdrica que pugui dissenyar un sistema més ajustat a les necessitats reals.

El CTESC recomana:

77. Obrir un debat a la societat per acordar col·lectivament com es distribueixen aquestes tasques d'atenció i cura quotidiana de les persones dependents, entre la pròpia família, la societat civil, les diverses administracions públiques, el sector privat i el tercer sector social, per tal de fonamentar un sistema de cura quotidiana eficient i sostenible socialment i econòmicament al llarg del temps.
78. Treballar per una integració de l'atenció social i sanitària, per poder construir un model eficient d'atenció a les persones, especialment les dependents i les seves famílies.
79. Impulsar l'elaboració de la nova Llei de la promoció de l'autonomia personal i d'atenció de les persones en situació de dependència que garanteixi la protecció eficaç de les situacions de dependència a través de l'increment de serveis i quantia de les prestacions, redueixi els temps d'espera i estableixi el finançament i els mecanismes que permetin la sostenibilitat econòmica de la Llei.

80. Donar suport econòmic en forma de cotització a la Seguretat Social a les persones cuidadores no professionals. En aquest sentit es podria analitzar la conveniència de recuperar la cotització per part de l'Administració general de l'Estat en relació al conveni especial pels cuidadors/odres no professionals de les persones en situació de dependència que siguin perceptores de la prestació econòmica regulada en el RD 615/2007, d'11 de maig.
81. Crear un servei que garanteixi la cobertura d'una manera àgil durant els períodes en què la persona cuidadora habitual no pot estar al costat de la persona dependent.
82. Potenciar serveis de descàrrega familiar destinats als cuidadors o cuidadores de les persones en situació de dependència, amb la facilitació d'estades curtes en allotjaments residencials.
83. Agilitar els tràmits en les peticions de reconeixement del grau de dependència així com, un cop reconegut i feta la notificació a la persona en situació de dependència, agilitar de nou el cobrament de la prestació i el servei que necessiti.
84. Reconèixer la figura del cuidador/a del nadó amb especials necessitats de suport, als efectes de rebre una possible prestació en el cas d'acollir-se a una excedència durant els 3 primers anys de vida.
85. Elaborar l'Enquesta sobre discapacitats, autonomia personal i situacions de dependència amb més freqüència, per tal de poder ajustar les polítiques de suport a les famílies de manera més àgil. En aquest sentit seria convenient disposar d'informació fiable de la població de més edat, per intervals més reduïts (per exemple de 5 anys).